

CU PRIVIRE LA GENEALOGIA UNUI ÎNSEMNAT
BOIER MUNTEAN DIN VEACUL AL XV-lea

RADU OPREA*

Descendent al unui vechi neam boieresc, îndeaproape înrudit cu marile familii nobiliare ale țării, Dan vornic - supranumit „Durduc” sau „Durduca” (ceea ce ar fi fost în limbajul timpului echivalentul lui „Durduliu” sau „Dolofan”, probabil o aluzie la aspectul mai împlinit al formelor sale) - a jucat un rol însemnat în viața politică internă, destul de zbuciumată și instabilă, din vremea voievozilor Basarab cel Bătrân (Laiotă) și Basarab cel Tânăr (Țepeluș). Numele său este consemnat în textul a nouă documente interne, din intervalul 1475 iunie 1 - 1478 septembrie 9, adică șase acte emise de cancelaria primului domn amintit și trei provenind de sub pana grămăticilor de la curtea celui de-al doilea voievod menționat¹.

Între cei nouăsprezece boieri trecuți în sfatul hrisovului din 1 iunie 1475, pe lângă cei patru jupani fără dregătorii (Dragomir al lui Manea, Cazan al lui Sahac, Neag și Neagoe al lui Borcea), boieri mai vârstnici și pe care noul domn îi moștenise de la predecesorul său, Radu cel Frumos, sunt arătați și câțiva dintre stâlpii domniei de curând instalate, între care deslușim și pe „jupan Dan vornic”, ca fiind al cincilea boier martor, după jupanii mai sus-pomeniți și înaintea lui *Neagoe de la Craiova*, părintele celor patru frați Craiovești, aflat pentru întâia oară printre martorii domnești, precum și a lui *Manea Negrul* și *Drăghici din Mărgineni*, spătari, primul fiind tatăl lui Manea Perșanu, viitorul mare vornic al lui Radu de la Afumați, considerat de acesta ca fiind „din casa” sa, iar cel de-al doilea era fostul stratornic al lui Radu cel Frumos, ajuns vornic-mare al lui Vlad Călugăruș și primul sfetnic în timpul lui Radu cel Mare, până în 1497, ctitorul Mănăstirii Mărgineni, numite uneori și Drăghicești².

Ultimul dregător ce apare în sfatul acestui hrisov (probabil cel mai tânăr și mai mic în rang dintre boierii adevărați) este un „Dimitru stratornic”, nimeni altul decât cel cunoscut ca *Dimitrie Ghizdavuș*, precum îl vom afla trecut printre mărturiile domnului de la 1476³, întâlnit apoi și ca ban-mic, în 1486⁴, cel ce va deveni mai târziu ginerele lui Dan Durduca, în urma căsătoriei cu fiica acestuia, jupanița Neaga⁵.

* Direcția pentru Cultură și Patrimoniul Național al Județului Argeș.

¹ *Documenta Romaniae Historica* (se va cita DRH), B. Țara Românească, vol. I, București, 1966, p. 243-268, doc. 148-161.

² George D. Florescu, *Divanele domnești din Țara Românească. I (1389-1495)*, București, 1943, p. 216-217; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1971, p. 21, 69.

³ DRH, B, I, p. 257, doc. 153.

În actul din 15 iulie 1475, prin care Basarab cel Bătrân întărește averile Mănăstirii Cozia, între cei 14 boieri - martori din sfat, „jupan Dan mare vornic” figurează tot ca al cincilea dregător, după jupan Neagoe al lui Borcea și înaintea lui Neagoe de la Craiova, față de care era probabil și mai în vârstă și mai sus în ordinea rangurilor deținute.

O poziție interesantă și preeminentă va ocupa personajul nostru între martorii primului document cu sfat, emis de voievodul Basarab cel Tânăr, prin care acesta dă mănăstirii Cozia moara domnească din târgul Râmnic, la Olt, în schimbul unor mori de la Târgoviște, poruncă în care nu apar decât trei boieri-dregători: jupan Dragomir al lui Manea, jupan Dan mare- vornic și jupan Vintilă logofăt, cărora li se adaugă și doi clerici: egumenul de la Snagov și egumenul de la Deal, arătați nominal⁶.

Genealogistul George D. Florescu considera că prezența numai a celor trei boieri ca martori adevărați în acest hrisov - unul din primele ale lui Basarab cel Tânăr, pe când el nu-și alcătuisese încă un sfat domnesc - ar putea fi explicată prin înrudirea lor cu voievodul⁷. De pildă, din izvoare știm că Dragomir al lui Manea era nepotul lui Vladislav al II-lea⁸ și văr primar, fie direct, fie prin alianță, cu Basarab Țepeluș⁹.

În privința lui Dan mare vornic, George D. Florescu sugera o anume corelație între prenumele acestui boier și patronimicul specific ramurii Dănești a Basarabilor, prenume pe care autorul spunea că nu l-a mai întâlnit a fi purtat de vreun mare boier - martor în trecut¹⁰, ceea ce ne îndeamnă a presupune o înrudire între voievod și marele vornic. Tot în același context se lansa ipoteza - bazată pe stăpânirea comună în unele sate din Gorj, aflate în preajma Mănăstirii Tismana - după care Vintilă Florescu ar fi fost soțul unei surori a lui Radu cel Frumos, ceea ce ar explica prezența neîntreruptă a acestui boier tânăr încă, de la 18 mai 1468 înainte, în toate sfaturile domnești ale voievodului amintit. Prin urmare, susținea reputatul genealogist, Vintilă Florescu ar fi fost văr primar cu părintele lui Basarab Țepeluș, sau mai corect spus - judecând lucrurile în lumina ultimelor izvoare - era văr al doilea, prin alianță, Basarab Țepeluș fiind în acest caz, pentru Vintilă, nepot de văr¹¹.

În sfatul celor 12 boieri adevărați, la hrisovul din 3 aprilie 1478, în frunte cu același jupan Dragomir al lui Manea, Dan mare-vornic este al cincilea, după noul boier - martor, fără dregătorie, *jupan Gherghina*, viitorul mare pârcălab al cetății Poienari, fratele doamnei Rada a lui Vlad Călugărul voievod, considerat ca fiind strămoșul cunoscuților boieri din Băleni (Dâmbovița)¹².

⁴ *Ibidem*, p. 317, doc. 197; George D. Florescu, *op. cit.*, p. 217.

⁵ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 19.

⁶ *DRH*, B, I, p. 260, doc. 157/1478 ianuarie 9.

⁷ George D. Florescu, *op. cit.*, p. 226.

⁸ *DRH*, B, I, doc. B/ < 1447 sept. 1 - 1448 aug. 31>, p. 505; George D. Florescu, *op. cit.*, p. 112, 226; Radu Oprea, *Cățiva mari dregători din Sfatul Domnesc al lui Vlad Țepeș*, în „Argesis”. Studii și Comunicări. Seria Istorie, tom. XVII, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2008, p. 93.

⁹ George D. Florescu, *op. cit.*, p. 227.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 228-229; Dan Pleșia, *Genealogia Basarabilor (sec. XIII-XVII)*, planșă anexă la vol. *Io Mircea, mare voievod și domn...*, Râmnicul Vâlci, 1986.

¹² George D. Florescu, *op. cit.*, p. 230; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 21; Radu Oprea, *op. cit.*, p. 94.

Hrisovul datat 9 septembrie 1478¹³, prin care Basarab cel Tânăr întărește averile Mănăstirii Cozia, este ultimul document păstrat până acum, din veacul al XV-lea, în care mai apare ca boier - dregător în sfat Dan mare-vornic. După această dată credem că el se va fi stins, niciun alt act nemaierătându-l ca fiind încă în viață. Descendența sa este compusă din: o fiică, Neaga, și doi fii, Oprea slugerul și Dragomir; Neaga a fost căsătorită, mai întâi, cu Dimitrie Ghizdavăț, mare dregător în perioada 1475-1485¹⁴, apoi cu jupan Căndea, fratele lui Baldovin pârcălab începătorul neamului boierilor din Golești - Mușcel. Din prima căsătorie au rezultat trei copii: un fiu, numit Manea Ghizdavăț, urmat de două fiice, Vlădaia și Dumitra. Manea Ghizdavăț s-a însoțit cu Vilaia, fiica lui Mogoș spătar și nepoata lui Mogoș ban, boieri din neamul celor cunoscuți ca fiind „din Cepturoaia”.

Vlădaia a fost măritată cu Manea Perșanu, fiul lui Manea Negrul mare-vistier, ajuns și el dregător influent la curtea voievodului Radu de la Afumați, care îl considera „din casa” sa și care l-a făcut mare vornic. Manea Perșanu va fi ctitorul Mănăstirii Seaca, din județul Olt, unde a fost și înmormântat, atât el cât și jupanița sa, Vlădaia¹⁵. Cea de-a doua fiică a lui Dimitrie Ghizdavăț, cu soția sa Neaga, a fost jupanița Dumitra, ce a ținut mai întâi pe Manea al lui Mogoș din Stănești, după moartea căruia se recăsătorește cu Tudor din Drăgoiești, mare dregător în intervalul 1523-1535, ucis pentru hiclenie de Radu Paisie, la 1536¹⁶.

Din prima căsătorie a Dumitrei, cea cu boierul Manea al lui Mogoș din Stănești, a avut trei fiice: *Căplea*, *Vilaia* (însoțită cu Fărtat vornic din Drăgășani) și ultima *fiică*, al cărei nume nu ne este cunoscut, căsătorită cu un anume Toma, a fost mama Vilaiei din Stănești (numită și Tomana, după numele tatălui său), viitoarea soție a lui Dobromir din Runcu, mare ban între 1568 iulie 19 și 1582 iunie 9¹⁷.

Așadar, prin încrengătura alianțelor contractate de descendenții săi, mai cu seamă pe linie feminină, Dan Durduca s-a înrudit cu multe neamuri boierești influente în societatea de la sfârșitul veacului al XV-lea și din secolele următoare. Acestea ar fi: boierii din neamul Ghizdavăț, originari din Transilvania, probabil urmașii celui Stoica Ghizdavici, colaboratorul lui Iancu de Hunedoara¹⁸; boierii din Cepturoaia (inclusiv ramura din care descind Buzeștii); boierii din Stănești, Drăgoiești și Golești¹⁹.

În privința lămuririi originii strămoșilor din care descindea marele vornic Dan Durduca, noi opinăm pentru străvechiul leagăn al Loviștei, ținut din nordul județului istoric Argeș, zonă unde viețuiau neamuri de boieri, cu adânci rădăcini în veacul al XIV-lea, cum au fost cei din Șuici și Sălătruc, din Cepari și Tigveni, ce stăpâneau întinse domenii în satele de pe valea superioară a Topologului, în preajma vechilor curți domnești de la Argeș și până în vecinătatea Piteștilor, în câmpia înaltă ce forma

¹³ DRH, B, I, p. 268, doc. 161.

¹⁴ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 19-20.

¹⁵ *Ibidem*, p. 69.

¹⁶ *Ibidem*, p. 98; Dan Pleșia, *Marele ban Dobromir și neamul său*, în „Arhiva Genealogică”, 1997, IV (IX), 1-2, p. 183.

¹⁷ *Ibidem*; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 51-52.

¹⁸ *Documenta Romaniae Historica, D. Relații între Țările Române*, vol. I (1222-1456), București, 1977, p. 435, doc. 318/1453 aprilie 11; p. 440, doc. 322/1454 aprilie 30.

¹⁹ Dan Pleșia, *op. cit.*; idem, *Contribuții la istoricul Mănăstirii Stănești (Vâlcea) și a ctitorilor ei*, în „Mitropolia Olteniei”, an. XVII, nr. 5-6, 1965, p. 407-417.

limita de nord a fostului județ Teleorman. Cam aceasta era și întinderea, desigur fragmentară, a domeniului pe care l-a stăpânit Dan Durduca și urmașii săi. Nu întâmplător, genealogiștii au remarcat că boierii din Loviștea sau cei din Șuici - Sălătruc au ascendenți încă în vremea lui Mircea cel Bătrân²⁰. De pildă, voievodul tocmai amintit întărea, la sfârșitul secolului al XIV-lea, unei cete de șapte boieri - din care doi purtau numele de *Dragomir* - câteva sate din ținutul Loviștei²¹. Locurile acestea, constituind granița de nord a Valahiei cu Transilvania, au fost întotdeauna o oază de relativă libertate și de evadare a vârfurilor aristocrației băștinașe înspre regatul Ungariei, în caz de conflict cu puterea centrală. Așa s-a întâmplat, în 1374, când Ludovic I, regele Ungariei, scria lui Benedict, comitele de Timiș, că au sosit niște boieri fugari din Țara Românească „de la voievodul Vlaicu, niște români, anume Stoican, *fiul lui Dragomir* (subl. ns.), fiul lui Voina de Loviște, Danciu, fratele fostului comite Neagu, Voicu, fiul lui Radoslav, și Selibor, omul de aproape (*familiaris specialis*) al voievodului Vlaicu”²².

Cam pe la jumătatea veacului al XIV-lea, Vladislav al II-lea voievod, reconfirma mai multor boieri ai săi, printre care *Dragomir Ruhat*, cu fiii lui, nepotului său *Dragomir* și altora, stăpânirea peste mai multe sate loviștene²³. Până și ctitoriile eclesiastice ale timpului au avut parte de contribuția boierilor din Loviștea, cel mai edificator exemplu în acest sens ar fi vechea Mănăstire Cotmeana, unde pe la 1385, în zilele lui Dan I voievod, un anume *jupan Dragomir, fiul egumenului Dragomir*, a donat sfântului lăcaș un clopot pentru pomenire²⁴. Și tot aici, la Cotmeana, parcă pentru a nu destrăma firul neîntrerupt al generațiilor, și-au găsit odihna peste ani boierii din Șuici și Cepari, începând cu *jupan Dragomir mare-vornic* în vremea lui Neagoe Basarab (cel pe care domnul îl numea ca pe o rudă apropiată, din „casa” sa), împreună cu jupanița Marga, soția lui credincioasă, fiica viteazului Albu vistier, ce a trăit la cumpăna veacurilor XV-XVI, găsindu-și sfârșitul cu arma în mână, în conflictul pentru apărarea onoarei unei tinere jupanițe și a neamului său²⁵.

Ceea ce ar proba oarecum prestigiul de care se va fi bucurat în epocă această ctitorie domnească și boierească de la Cotmeana, ar putea fi și valoarea simbolică a gestului făcut de *Dragomir mare-vornic*, cel care deși încheiase lucrările de construcție la biserica sa necropolă, cu hramul Înălțarea Domnului, din satul Ceparii-Pământeni, în ziua de 31 iulie 1533, nu s-a înmormântat aici, ci a ținut să i se odihnească osemintele sub lespedea de la Cotmeana, în 6 august același leat²⁶.

²⁰ Idem, *Importanța studiilor genealogice pentru istoria Țării Românești*, în „Arhiva Genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, p. 13-20.

²¹ DRH, B, I, p. 45, doc. 18/1393 sept. 1 - 1394 aug. 31.

²² DRH, D, I, p. 107, doc. 63.

²³ DRH, B, I, p. 180, doc. 103/1451 iulie.

²⁴ B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, ed. îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, 1984, p. 178; Constantin Bălan, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Argeș (sec. XIV - 1848)*, București, 1994, p. 192, nr. I 205.

²⁵ *Ibidem*, p. 153, nr. 113; Radu Oprea, *Albu vistier (cca. 1460-1510) și înrudirea sa cu vechile neamuri ale boierilor argeșeni de pe valea Topologului*, în „Argesis”. Studii și Comunicări. Seria Istorie, tom. XVII, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2008, p. 107-111 și spița genealogică din Anexa I, p. 112.

²⁶ Constantin Bălan, *op. cit.*, p. 153, nr. 113.

Ca o dovadă în plus că numele era simbolul continuității generațiilor, peste ani, în rândul aristocrației muntene și nu numai, este și faptul că în familia lui Dan Durduca și a fratelui său, Radu spătarul, numele *Dragomir* l-au purtat atât unii din descendenții lor direcți, cât și reprezentanții unora dintre neamurile cu care s-au înrudit apoi, prin alianță.

REGARDING THE GENEALOGY OF AN IMPORTANT BOYAR OF THE 15-TH CENTURY WALACHIA

Abstract

Dan the magistrate, aka *Durduca* (Plump), probably because of his aspect, was a descendant of an old family of boyars, closely related (if not identical) to that of the famous boyars Florești, - played an important role in the tormented and instable internal political life in the time of the voivodes Basarab cel Bătrân (Laiotă) and Basarab cel Tânăr (Țepeluș).

Between 1475 and 1478 (with some breaks determined by the frequent changing of the rulers) Dan Durduca was always among the first 4-5 boyars who led the lordly assembly, which was formed by some old and important boyars' families (the Mărgineanus, the Sahacescus, the Borcescus, the Craiovescus), some of them being closely related to the voivodes of the ruling dynasty and having the roots in the 14-th and 15-th centuries.

Dan Durduca always owned a huge estate: from the old Mehedinți County to the north of the ex Argeș County - in Țara Loviștei and along the Topolog Valley - and downward to Teleorman County. The inheritors of his huge fortune were families of boyars who strongly influenced the political life of Walachia (the Golescus, the Drăgoiescus, the Stănescus, and the Buzescus). His descendants were related both to the boyars belonging to Ghizdavăț family (one of whose member, Stoica Ghizdavăț was a collaborator of both the king of Hungary and of Ioan de Hunedoara) and to the boyars from Cepturoaia (among them the Buzescus).

Conformable to a document from the second half of the 16-th century, Dan Durduca had his court in the village Burdești (today in Suseni, Argeș County), in the high field from the south of Pitești (ca 20 km).